

Augustinas Voldemaras – pirmasis Lietuvos Respublikos ministras pirmininkas ir pirmasis LR Užsienio reikalų ministras – viena prieštaringiausiai vertinamų Lietuvos istorijos asmenybių. Mažiausiai apie jį ir žinome. Todėl kiekviena pasirodžiusi publikacija apie jį ir apie jo veiklą yra ypač laukiama. Pastaraisiais metais jų jau pasirodo daugiau, tačiau vis dar su ryškiu jų autorių ideologinių įsitikinimų skraiste, iš kurių, deja, kiekvienas turime patys išaugti. Matyt, tam dar neatėjo laikas. Todėl ir daugelio istorikų požiūris į A.Voldemarą kraštutinai negatyvus. Mano nuomone, nepakankamai įsigilinus į jo vaidmenį Lietuvos istorijoje.

Augustinas Voldemaras gimė 1883 m. balandžio 16 d. Dysnos kaime, Tverėčiaus vlsč. Švenčionių apskr. Kilęs iš mažžemių valstiečių šeimos, kurioje augo keturi vaikai: dvi mergaitės ir du berniukai: Pranas ir Voldemaras. Jo prosenelis buvo prancūzų kilmės Varšuvos bajoras, vedęs lietuvaitę, ir sulietuvėjęs. Gal kaip tik dėlto ir Augustinas vedė prancūzaitę Matildą Delahay.

Augustinas Voldemaras baigęs Tverėčiaus pradžios mokyklą įstojo į Švenčionių triklasę mokyklą ir ją baigęs įsidarbini raštvedžio padėjėju, norėdamas užsidirbti pinigų mokslui. 1900 metais išvyko į Peterburgą pas brolių Praną ir ten pateko į Eduardo ir Aleksandros Volterių globą, kurie nusamdė gabiam jaunuoliui korepetitorius Antaną Smetoną, kad šis vaikiną paruoštų mokslui Peterburgo gimnazijoje. Įstojęs ir ją sėkmingai baigęs Augustinas Voldemaras įstojo į Peterburgo universiteto Istorijos fakultetą. Universitetą ir magistro studijas baigęs aukso medaliu. Mokydamasis gimnazijoje ir Universitete A.Voldemaras išmoko daug kalbų – prancūzų, vokiečių, anglų, italų, švedų, rusų ir senąsias – lotynų, graikų, hebrajų. Paliktas Universitete rengtis profesūrai, kurį laiką dirbo mokytoju Peterburgo gimnazijoje. 1913 metais tapo Peterburgo universiteto privat-docentu, 1914-1915 metais stažavosi Italijoje, Švedijoje; 1916-1917 metais tapo Permės universiteto ekstraordinariniu profesoriumi.

1907-1913 metais A.Voldemaras, kaip turintis, ką pasakyti ir mokantis tai daryti, bendradarbiavo Antano Smetonos Vilniuje leistoje „Viltyje“, dr. Jono Basanavičiaus įkurtoje Lietuvių mokslo draugijoje. 1917 metais, kaip lietuvių delegacijos vadovas dalyvavo 1917 m. birželio 9-19 d. Rusijos lietuvių Seime. Buvo to Seimo pirmininkas, reikalavo Lietuvos nepriklausomybės. 1917 m. rugsėjo mėnesį dalyvavo vykusioje Kijeve Rusijos tautų konferencijoje. 1918 m. atstovavo Ukrainos delegacijai Brest Litovske vykusiose derybose tarp Rusijos ir Vokietijos.

1918 m. vasario 16 d. Lietuvai paskelbus Nepriklausomybę, kovo mėnesį grįžo į Lietuvą, ir čia aktyviai įsijungė į visuomeninę politinę veiklą. Buvo kooptuotas į Lietuvos Valstybės Tarybą. 1918 m. spalio 20 d. kaip LVT narys dalyvavo susitikime su Vokietijos kancleriu Maksu fon Badenu Berlyne, kur buvo aptartas galimos Lietuvos Respublikos ministro pirmininko kandidatūros. Po ilgų diskusijų buvo pritarta Augustino Voldemaro kandidatūrai. Taigi iš Berlyno A.Voldemaras jau grįžo LR Ministru pirmininku. Jam buvo pavesta formuoti LR Ministrų kabinetą.

1918 m. prie Lietuvos artėjant bolševikų kariuomenei, o lenkų daliniams tik ir laukiant tinkamos progos užimti Vilnių, LVT pirmininkas Antanas Smetona ir Ministras pirmininkas A. Voldemaras išvyko ieškoti paramos į Vakarų. Atsidūrus valstybei ant prarajos krašto ir likus jai „be galvos“. Išvykus į užsienį pirmiesiems asmenims valstybėje, iniciatyvos ėmėsi M. Sleževičius, sudaręs naują Vyriausybę, bet Užsienio ministro postą palikęs A.Voldemarui. Lietuvos delegacija Paryžiuje išbuvo iki 1919 metų pabaigos, bet susitarti dėl karinės pagalbos Lietuvai su to meto Vakarų valstybėmis nepavyko, nes jos rėmė tuo metu buvusią ypatingai plėšrią Lenkiją, kuri taikstėsi praryti Lietuvą. O tuo metu, kai tos sunkios derybos vyko M.Sleževičiaus Vyriausybės pakviesti Lietuvos artoji kovėsi su plėšikaujančiais bermontininkais, su Lietuvos duobkasio Vinco Mickevičiaus Kapsuko atvesta į Lietuvą bolševikų kariauna, su plėšikaujančiomis vokiečių kariuomenės gaujomis.

Tik naujai sudarytai K. Griniaus Vyriausybei 1920 metais pavyko sudaryti taikos sutartį su bolševikine Rusija. Po Steigiamojo Seimo rinkimų 1920 m. birželio 19 d. buvo sudaryta nauja K. Griniaus Vyriausybė, kurioje A.Voldemarui buvo pasiūlytas Švietimo ministro postas. Tačiau jis to posto atsisakė, nutarė imtis pedagoginio darbo ir reikštis publicistikoje. 1920-1922 dėstė Aukštuosiuose kursuose, o jų pamatu įkūrė Kauno universitetą – 1922-1926 metais tapo Lietuvos universiteto profesoriumi. Aktyviai reikėsi viešojoje spaudoje, nuolat kritikuodamas parlamentinę santvarką ir Lietuvos krikščionių demokratų vykdomą Lietuvoje politiką, įskaitant ir tuo metu buvusią labai populiarią Lietuvoje M. Krupavičiaus Žemės ūkio reformą, kurią kaip vieną pažangiausių visoje Europoje pripažino ir Vakarai. Už aštrią publicistiką jam buvo nuolat keliamos bylos, ir ne kartą jis buvo teistas už tariamą ir tikrą politikavimą, pats ne kartą bylinėjosi. Už Ministro pirmininko ir Užsienio reikalų ministro E.Galvanausko apkaltinimą spaudoje, kad šis vedęs slaptas derybas su lenkais, A.Voldemaras buvo nuteistas mėnesiui kalėti ir neišvykti iš Kauno.

Istorikas Z. Butkus teigia, kad Lietuvos tautininkų sąjungos lyderiai A.Smetona, A.Voldemaras ir V. Mickevičius-Krėvė vedė derybas ir gavo finansinę paramą iš Sovietų Sąjungos ambasados Kaune, rengiantis 1926 metų perversmą, susitikimuose su rusų pasiuntinybės atstovais aptarinėjo perversmo galimybes. (Lietuvos Respublikos 1918-1940 m.

1926 m. balandžio mėnesį vykusiuose rinkimuose į II LR Seimą A.Voldemaras, į rinkimus ėjęs su Lietuvos tautininkų sąjunga, juos laimėjo ir tapo to Seimo nariu. Priklausė tautininkų frakcijai ir Seimo posėdžiuose dažnai kritikavo XIII Vyriausybės vidaus ir užsienio politiką.

Po 1926 m. gruodžio 17 d. valstybinio perversmo, buvo atleistas ne tik M. Sleževičiaus Ministrų kabinetas, bet ir LR Seimas. Vyriausybę sudaryti tuometinis Tautos vadas Antanas Smetona pavedė Augustinui Voldemarui. Voldemaras tapo LR Ministru pirmininku, ir kaip ir 1918 metais, ir Užsienio reikalų ministru. Buvęs Prezidentas K. Grinius, jau 1930 metais viešojoje spaudoje A.Smetonos ir A.Voldemaro valdymą 1926-1929 metais apibūdino, kaip „dviejų vyrų“, tautininkų lyderių valdymą. (Ten pat, p. 492).

Užsienio politikoje Augustinas Voldemaras aiškiai simpatizavo Vokietijai, tikėjosi, kad su ja pagerės Lietuvos prekybiniai santykiai, švelnės santykiai dėl Klaipėdos krašto, ir daug kitų ryšių gerės; mirtinu Lietuvos priešų laikė Vilniaus kraštą užgrobusią Lenkiją, kritiškai žvelgė į Latviją ir Estiją, nes jos abi simpatizavo Lenkijai, o dėl Lietuvos ryšių su Sovietų sąjunga, turėjo daug gražių bendradarbiavimo vilčių, „bendrų interesų, ypač iš atžvilgio į Lenkiją“ (Ten pat).

Užsienio reikalų ministras laikėsi savo paskelbtos programos. 1927 m. rugsėjo mėnesį pasirašė konkordatą su Vatikanu. 1928 m. Karaliaučiuje vykusiose derybose su Lenkija nepasiekta pozityvių rezultatų – A.Voldemaras, per Vilniaus krašto problemą, kietai laikėsi požiūrio, kad Lenkija yra didžiausias Lietuvos priešas. Tais pačiais metais A. Voldemaras lankėsi Vokietijoje. Ten buvo gražiai ir draugiškai sutiktas, su Vokietija pasirašyta sutartis, kuria Klaipėdos kraštas buvo pripažintas Lietuvai. Abi valstybės pasirašė keletą Lietuvai labai naudingų prekybinių sutarčių. Įdomu, kad valdant A.Voldemaro Ministrų kabinetui Lietuvos santykiai su Rusija irgi buvo gana draugiški. Atrodė, kad Lietuvoje „palaidos balos politikoje“, kuri vyravo K. Griniaus valdymo metais, era baigėsi, ir pagaliau, Lietuva – sudėtingos geopolitinės situacijos kontekste, yra teisingame kelyje. Tačiau, kaip tik tada, Lietuvos Prezidento A.Smetonos dvare, pakrikus jo sveikatai, jam nuolat skundžiantis skausmais viduriuose, ir politikoje visiškai atsipalaidavus, kaip viesulas į Lietuvos politiką įsiveržė Prezidento svainė Jadvyga Chodakauskaitė-Tūbelienė ir subtyliomis moteriškais priemonėmis – surinktais gandais, pletkais, intrigomis ir kasdieniniu nuolatinu zirzimu per pietus, pusryčius ir vakarienę į Prezidento ausį, kad Augustinas Voldemaras darosi jo labai pavojingu konkurentu, gana greitai, vos per pusę metų, pasiekė jai norimo rezultato: sukiršino Prezidentą su Ministru pirmininku, ir Augustinas Voldemaras turėjo atsistatydinti. Lietuvos spauda, kaip visada, tą nutylėjo. Tik „Lietuvos aidas“ redaktorius Valentinas Gustainis, labai draugiškai bendradarbiavęs spaudos klausimais su aukštos kultūros premjeru, viską matęs ir supratęs, kas vyksta valstybėje, giliai sielojosi dėl tolesnio valstybės likimo, ir netrukus atsistatydino iš redaktoriaus posto. Istorikė Ingrida Jakubavičienė, prisikasusi iki šio istorinio įvykio „šaknies“, štai kaip jį apibūdino: „Jadvyga Tūbelienė svarbesnį vaidmenį suvaidino padėdama svainiui išstumti iš posto buvusį bendražygį, Ministrą Pirmininką A.Voldemarą. 1929 m. rugsėjo 29 d. „Washington Post“ pranešė: „Premjero (Juozo Tūbelio – O.V.) žmona yra pripažįstama kaip tikroji Lietuvos valdovė. Prezidento seseriai (čia klaida – iš tikrųjų svainei I.J.) pavyko surengti perversmą, kuriuo iš valdžios pašalintas Augustinas Voldemaras. Į valdžią jį iškėlė savo vyrą. Ponia Tūbelienė sėkmingai įvykdė asmeninę kampaniją“. Įtakingas JAV dienraštis, gavęs žinių iš Kauno, paskelbė, kad „šviesiaplaukė, mėlynakė, Lietuvos Prezidento A. Smetonos svainė pateisino savo vardą surengusi perversmą, kuriuo iš posto buvo pašalintas ugningasis vadovas A.Voldemaras. Ji laimėjo dar ir dėl to, kad ministru pirmininku buvo paskirtas jos vyras Juozas Tūbelis, anksčiau buvęs Finansų ministru. J. Tūbelienė buvo susijusi su antivoldemarininkų grupės sudarymu Vyriausybėje ir kariuomenėje ir pati asmeniškai vadovavo perversmui, kurio rezultatas – sudaryta nauja vyriausybė. Šiuo metu J. Tūbelienė vadinama moterimi, įveikusia A. Voldemarą“ (Ingrida Jakubavičienė. Seserys. Sofija Smetonienė ir Jadvyga Tūbelienė. – V., 2014. – P.128).

Nors A.Voldemarui buvo pasiūlyta likti Užsienio reikalų ministru J. Tūbelio Vyriausybėje, jis išsiaiškinęs, kaip ir kas vyko, negražiai ir klastingai, atsistatydino.

1930 m. liepos 27 d. Augustinas Voldemaras, kaip „pavojingas visuomenės tvarkai ir rimčiai asmuo“ buvo iškeldintas iš buto Lietuvos banko pastate ir ištremtas iš Kauno, Saugumo policijos buvo nuolat sekamas, klausomasi jo telefoninių pokalbių. 1934 metais jam buvo leista išvykti į Zarasus. Ten gyveno pas savo giminaitį. Po nepasisekusio 1934 m. birželio 7-8 dienos Lietuvos karininkų antismetoninio pučo, A. Voldemaras, nors pučė ir nedalyvavo, buvo apkaltintas jo organizavimu ir nuteistas 12 metų sunkių darbų kalėjimo. Kurį laiką buvo kalintas, 1938 metais amnestuotas, išvyko į Prancūziją. Čia parašė istorinį veikalą „Lietuva ir jos problemos“ (1939, pranc. k.). Trumpam buvo grįžęs 1939 metais į Lietuvą, 1940 metais - vėl ištremtas į užsienį.

Augustinas Voldemaras apdovanotas trimis Vyčio Kryžiaus ordinais, pirmojo, antrojo ir trečiojo laipsnio.

Po Lietuvos okupacijos, 1940 m. birželio 19 d., A.Voldemaras, grįžo į Lietuvą. Iš karto buvo areštuotas ir išvežtas į Maskvą, vėliau perkeltas į Ordžonikidžę. Ten jam buvo suteiktos pakankamai geros gyvenimo sąlygos, matyt, kaip mokantį daug kalbų, bandyta užverbuoti. 1941 m. birželio 26 d. suimtas. 1942 m. rugpjūčio mėn. 8 d. išvežtas į Maskvos Butyrkų kalėjimą; ten apkaltintas šnipinėjimu Vokietijos naudai. Matyt, tardant nukankintas, nors oficialiai rašoma, kad mirė nuo širdies paralyžiaus.

Jadvygos Tūbelienės perversmu buvo nulemtas tolesnis Lietuvos valstybės ir visos lietuvių tautos likimas, kuris valdant Augustinui Voldemarui galėjo būti, ir, tikriausiai, būtų buvęs visai kitoks.